

Качмар З.О.,
студентка 6 курсу, 2 групи,
господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА У СІМ'Ї

Ключові слова: домашнє насильство, фізичне насильство у сім'ї, віктимологічні аспекти.

Анотація: у тезах розглянуто віктимологічні чинники, які притаманні жертвам фізичного насильства у сім'ї. Проаналізовано їх вплив при формуванні злочинного наміру.

Аннотация: в тезисах рассмотрено виктимологические факторы, которые присущи жертвам физического насилия в семье. Проанализировано их влияние при формировании преступного намерения.

Ключевые слова: домашнее насилие, физическое насилие в семье, виктимологические аспекты.

Summary: In theses examined victimological factors that are inherent in victims of physical violence in the family. Analyzed their influence on the formation of criminal intent.

Key words: domestic violence, physical violence in the family, victimological aspects.

Насилля у сім'ї це проблема, яка існує по всьому світі, у різних країнах та культурах. І найчастіше саме жінки та діти стають жертвами насильства у сім'ї. За 2019 рік у поліції зареєстрували 142 тисячі заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства. 81% постраждалих від домашнього насильства – жінки. Протягом шести місяців поточного року на лінію «102» надійшла 101 тисяча викликів з приводу домашнього насильства.[1]

У 2019 році до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини загалом надійшло 47 393 звернення щодо домашнього насильства, а лише за 8 місяців 2020 року – вже 30 752 звернення. 80% з них – це звернення від жінок, ще 20% - від чоловіків; 40% цих звернень – скарги про фізичне насильство.[2]

Слід відзначити, що це дані лише офіційної статистики, дійсні ж масштаби домашнього насильства в Україні можна вирахувати лише приблизно, виходячи з досліджень фахівців. При цьому слід враховувати, що в багатьох випадках потерпілі просто не звертаються по допомогу, намагаючись таким чином не виносити конфлікт за межі родини. У той же час величезною проблемою залишається те, що діти стають свідками домашнього насильства, проте не фіксуються органами соціального захисту як жертви насильства і, відповідно, не отримують допомоги.

Звісно, обов'язковим учасником криміногенної життєвої ситуації, в умовах якої вчиняються згадані злочини, є потерпілий. Кримінологи давно звернули увагу на те, що при вчиненні даної категорії злочинів потерпілий своєю поведінкою у багатьох випадках сприяє виникненню злочинного умислу і подальшому протиправному посяганню з боку винного. [3] У той же час важливим і кримінологічно-значущим чинником є і характер відносин між потерпілим та злочинцями, їх соціально-побутові зв'язки на момент учинення злочину: чим ближчий зв'язок (за ступенем споріднення, інтенсивністю розвитку, тривалістю тощо) між потерпілим та злочинцем, тим вищою є ймовірність стати жертвою вбивства. [5]

Що стосується домінування серед потерпілих від фізичного насильства у сім'ї жінок, то існує щонайменше два пояснення цього факту. З одного боку, певна частина жінок в силу свої тендерних, фізичних, психологічних, статусно-рольових особливостей більше схильні стати жертвою сімейного насильства. З другого боку, значно більше жінок, які ініціюють конфліктні зіткнення криміногенного змісту, прагнучи у такий спосіб змінити поведінку та статус чоловіка. При цьому їх дії нерідко характеризуються правомірним змістом, але зовні виражаються в образливій для злочинця формі. [3]

Тобто жінка (як, у принципі, і інша жертва) сама провокує застосування до неї фізичного насильства, своєю поведінкою вводить злочинця у стан роздратованості, неспокою, люті, пробуджує у ньому пороки цивілізації і спонукає до кримінальної мотивації. У таким випадках часто вбачається вина саме жертви. Найпоширенішим видом винної поведінки жертви внутрішньо-сімейних насильницьких злочинів є провокаційні дії стосовно особи, яка вчинила злочин, або інших членів сім'ї. [4]

За віковими показниками у структурі потерпілих найбільше осіб віком 30–50 років. Друге місце посідає старша вікова група потерпілих (51 рік і старші). За ними йдуть потерпілі від 14 до 29 років. [5]

Що стосується рівня освіти як однієї із віктимологічних ознак, то більш низький освітній рівень потерпілих порівняно зі злочинцями певною мірою підвищує їх індивідуальну віктимність. Адже відомо, що люди з низьким освітнім і культурним рівнем більш грубі, нестримані, нахабніші та частіше створюють конфліктні ситуації, під час яких не можуть правильно оцінити характер своєї поведінки і передбачити подальші дії.

Порівняльний аналіз співвідношення освітнього рівня злочинців і потерпілих виявляє цікаву закономірність: чим вище рівень освіти особи, яка вчинила насильство в сім'ї, тим нижче рівень освіти особи, постраждалої від цього, і навпаки. [4]

Серед потерпілих також домінують особи, не зайняті суспільно корисною працею, що необхідно розцінювати як результат дії принаймні трьох головних чинників: сучасна загальносуспільна проблема працевлаштування; низький освітній і кваліфікаційний рівень, що не дозволяє конкурувати на ринку праці; небажання працевлаштовуватися, що свідчить про схильність до ведення паразитичного способу життя. [5]

Віктимогенний чинник побутового пияцтва, як явища в цілому, а також вживання алкоголю у конкретних випадках насильства, є очевидним і обумовленим через його прямий і досить сильний вплив на психічні стани, інтелект, емоції, волю, мотивацію поведінки особи. П'яний не може адекватно сприймати зовнішнє оточення, людські вчинки. [4]

Відомо, що на осіб, які перебувають у нетверезому стані, в силу їх послабленого опору легше чинити будь-яке злочинне посягання у зв'язку із в цілому підвищеною загальною віктимністю. Разом із тим зростає спеціальна віктимність, тому що потерпілі поводяться нахабно і зухвало, втрачають контроль над власною поведінкою, часто ініціюють сварки та бійки.

Морально-психологічний напрям вивчення особи потерпілого дозволяє зробити висновок, що значна частина побутових злочинів учиняється проти осіб, які ведуть аморальний або паразитичний спосіб життя. [5]

Зазначені характеристики особистості потерпілого від фізичного насильства у сім'ї є досить неоднорідними. З однієї сторони, прослідковується яскраво віктимогенна, девіантно-конфліктна спрямованість особи потерпілого, а з іншої – частині потерпілих притаманні соціальна пасивність, інертність, потурання насильницьким проявам з боку злочинця. Важливе місце у портреті потерпілого від домашнього насильства займають фонові явища, низький рівень освіти. Загалом в кожній конкретній ситуації пріоритет одного з віктимологічних чинників визначає симбіоз особистісних і поведінкових ознак потерпілого. Виокремлення та аналіз таких ознак мають важливе значення і для кваліфікації вчинених діянь, і для вироблення заходів віктимологічного запобігання фізичного насильства у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Звіт Голови Національної поліції України про результати роботи відомства у 2019 році. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-npu-2019.pdf.
2. Уповноважений ВРУ з прав людини взяла участь у зустрічі з Президентом України щодо обговорення реалізації державної політики із запобігання та протидії домашньому насильству. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/upovnovazhenij-zustir%D1%96ch%D1%96-prezidentom>.
3. Головкін Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері: моногр. / Б.М. Головкін. - Х.: Нове слово, 2004. – 252с. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/10904>
4. Пивоваров В. В. Насильство в сім'ї: віктимологічний аспект / В. В. Пивоваров, Ю. С. Макаренко // Карпатський правничий часопис. – 2015. – Вип. 10. – С. 92–98.
5. Кузнецов М.Г. *Віктимологічний портрет жертви домашнього насильства, що є небезпечним для життя* / М. Г. Кузнецов // Вісник Пенітенціарної асоціації України. - 2019. – Вип. №1(7) – С. 136-142

Науковий керівник: к.ю.н, доцент В.В. Пивоваров